

Ke 140. výročí narození rektora Josefa Petříka

Doc. Ing. Pavel Hánek, CSc., stavební fakulta ČVUT v Praze

V následujících řádcích chci krátce připomenout osobnost Josefa Petříka, vynikajícího multidisciplinárního technika a zaslužilého pedagoga, od jehož narození uplynulo právě 140 let. S jeho jménem jsou spojena další významná výročí českého technického vysokého školství a vědy, z nichž některá připadají též na letošní rok. Obsáhlé biografické a bibliografické informace uvádí např. práce [1], [2], [3], vydané při příležitosti jeho životních jubileí. Podrobné hodnocení zejména jeho vzdělávacího působení přinesla publikace [4]. Tento text je úpravou referátu [5].

Josef Petřík se narodil 22.3.1866 v Praze, kde roku 1884 maturoval na české reálce v Ječné ulici a o šest let později ukončil II. státní zkouškou studia na stavebním odboru (fakultě) České vysoké školy technické (ČVŠT). V následujících patnácti letech prošel bohatou praxí, v níž se stále více přikláněl k zeměměřičtví. Krátce působil v oddělení železných konstrukcí Ringhofferovy továrny, v Sobotínské mostárně, absolvoval vojenskou jednoroční službu a

roku 1891/2 se pod vedením prof. Františka Müllera, u nějž byl na ČVŠT krátce asistentem, zúčastnil mapování města Písku. Při něm byla poprvé na našem území použita číselná polygonová metoda tvorby podrobných bodových polí. Další dva roky vyhotovoval s pozdějším profesorem a rektorem Františkem Novotným polohopisné plány Roudnice, Kostelce n.O. a Loun. Roku 1893 složil autorizační zeměměřičkou zkoušku, roku 1895 autorizační zkoušku stavebních inženýrů. Počátkem toho roku byl stavbyvedoucím horské silnice v rakouských Korutanech, odkud přešel do stavebního úřadu slovinské Lublaně, postižené krátce předtím zemětřesením. Zde navrhl a zaměřil městskou trigonometrickou a polygonovou síť. Další cenné zkušenosti získal na vodohospodářských stavbách u známé české firmy Lanna a u firmy Vering -

Hamburg ve Vídni. Byl sekčním inženýrem v Kanceláři pro projektování vltavsko-dunajského průplavu a v letech 1899 - 1905 zaměstnancem Kanceláře pro kanalizování řek Vltavy a Labe. V těchto funkcích provedl rozsáhlá nivelační a tachymetrická měření v úseku České Budějovice - Velenice a měření pro výstavbu zdymadel v úseku Mělník - Roudnice.

J. Petřík se stal v akademickém roce 1900/1 po odchodu prof. Josefa Ličky na českou techniku v Brně suplentem přednášek základní geodézie a katastru na čtyřsemestrálním zeměměřičkém běhu ČVŠT v Praze. Toto studium bylo zavedeno výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování č. 13051 ze dne 22. 2. 1896 (tedy před 110 roky) na pěti technických vysokých školách habsburské monarchie. Podle říšského zákona č. 224 bylo zakončeno I. státní zkouškou. Historicky prvním českým absolventem (vedle svých 7 kolegů) se stal dne 1.1.1898 Josef Lukeš z Pelhřimova, zkušební komisi vedl prof. František Müller. (Měřičtví ovšem bylo nezbytnou součástí výuky pražské inženýrské školy již od jejího zahájení C. J. Willenbergem roku 1718 na základě reskriptu Josefa I. ze dne 18. 1. 1707 [6].) Na České vysoké škole technické v Brně (dnešním VUT) se konala zeměměřičká státní zkouška poprvé 12.7.1902 za předsednictví prof. J. Ličky.

Roku 1904 se J. Petřík habilitoval pro "měření katastrální, jeho technický vývoj a evidence" na podkladě práce o užití metody nejmenších čtverců při výpočtu nivelací z roku

1902. Stal se přednostou nově zřízeného Ústavu praktické geometrie (tj. geodézie), na kterém vyrůstali mnozí naši přední odborníci (např. prof. J. Potužák, akademik Josef Ryšavý). Roku 1905 byl jmenován mimořádným a roku 1910 řádným profesorem. V té době byl - spolu s prof. Františkem Fialou - zahraničním členem francouzského prestižního časopisu *Journal des Géomètres - Experts*.

K předním zásluhám prof. Petříka patří úsilí o povznesení, zrovnoprávnění a rozšíření zeměměřického studia, které tehdy bylo orientováno jen na potřeby katastrální měřické evidenční služby. Stal se naším zakladatelem a průkopníkem studijního oboru pozemkových úprav, neboť právě před 100 lety, tedy roku 1906, oddělil a osamostatnil ze svých přednášek geodézie problematiku agrárních operací s výklady o scelování pozemků. Zřejmě tím reagoval na vzrůstající potřeby rozvoje zemědělství; k prvnímu dobrovolnému scelení pozemků na území dnešní ČR došlo se souhlasem ministerstva vnitra už roku 1858 podle projektu rychtáře Františka Skopalíka v Záhlinicích v kroměřížském okrese, do roku 1883 bylo scelování provedeno v dalších 16 obcích. Pozemkové úpravy jsou dnes v různé míře nedílnou součástí specializované výuky na geodetických oborech stavebních fakult a na zemědělských fakultách českých vysokých škol. Staly se významným polyfunkčním nástrojem rozvoje českého venkova a důležitým nástrojem obnovy katastru nemovitostí [7].

Kromě toho roku 1911 vyčlenil partie o upravovacích a zastavovacích plánech, které se staly základem přednášek stavební geodézie, o 3 roky později zavedl seminář praktické geodézie, zaměřený především na počtářství. Podle svědectví současníků věnoval pozornost především zavádění metody nejmenších čtverců, novým číselným metodám určování polohy bodů a vedle dalších odborníků (např. prof. F. Novotného) tvorbě jednoznačného českého geodetického názvosloví, včetně názvosloví vojenského. Od roku 1909 byl předsedou komise pro státní zeměměřické zkoušky. Pro všechny jím přednášené disciplíny byly postupně k dispozici v opakovaných vydáních vycházející litografované nebo tištěné texty, velmi oblíbené mezi studenty i praktiky. Tím a svou ostatní činností cílevědomě připravoval rozšíření zeměměřického studia na šestisemestrové, ke kterému došlo (s určitým opožděním za ostatní Evropou) až zákonem č. 115/1927 Sb. Toto studium také umožnilo obhajoby doktorátů a habilitací a zapojení do mezinárodní spolupráce.

Za své pedagogické zásluhy, vědeckou činnost a pro organizační schopnosti byl Josef Petřík zvolen pro akademický rok 1926/7 rektorem Českého vysokého učení technického (ČVUT, nástupce ČVŠT), když předtím vícekrát zastával funkci děkana (obecného odboru 1911/2, pozemního stavitelství 1912/3, kulturního inženýrství 1914/5, strojního a elektrotechnického inženýrství 1916/7, zemědělského odboru 1918/9, Vysoké školy speciálních nauk ČVUT v letech 1921/2 a 1923/4). Ve veškeré činnosti se snažil o posílení pozic všech technických věd a o odstranění nebo alespoň zmírnění některých nedorozumění mezi nimi. V roce 1927 byl ve Francii dekorován Palmovým řádem Akademie věd a roku 1936 byl francouzskou vládou jmenován Rytířem Čestné legie. Roku 1935 mu ČVUT vzdalo nejvyšší poctu udělením čestného doktorátu technických věd.

Prof. Ing. Dr. techn.h.c. J. Petřík při všech těchto povinnostech neúnavně odborně pracoval a aktivně se účastnil domácího i zahraničního vědeckého a spolkového života a to již od úrovně studentských spolků, kam byl často zván. Přísloivečné bylo jeho heslo: „Pomohu, kde mohu.“ Obsáhla publikační činnost kromě množství prací z oblasti geodézie, stavební geodézie, fotogrammetrie, katastru a pozemkových úprav zahrnuje vedle biografii též zhruba 50 prací z dějin zeměměřictví, které byly jeho osobní zálibou. Práce byly tištěny v řadě domácích (tj. rakouských a československých) a zahraničních periodik, z nichž jmenujme např. *Zeměměřický věstník* a *Technický obzor*, jehož byl v letech 1904-7 technickým a do roku 1913 odborným redaktorem.

Pro ilustraci jeho nesmírné pracovní aktivity poslouží výčet nejdůležitějších funkcí. Roku 1912 byl zvolen prvním předsedou nově založeného Spolku českých (později: čs.) zeměměřičů; ve funkci setrval do roku 1933, ale nadále byl čestným předsedou. Roku 1927 se stal po předchozím členství ve vědecké radě předsedou Masarykovy akademie práce (MAP). V roce 1928 byl jmenován kurátorem příruční knihovny ČVUT, poradcem pro otázky úpravy zeměměřického studia při ministerstvu financí a mimořádným členem Patentního úřadu, v němž byl od roku 1933 na podkladě jmenování prezidentem republiky odborně-technickým členem. V roce 1930 byl zvolen místopředsedou Mezinárodní federace zeměměřičů (FIG), prvním předsedou nově založené Čs. fotogrammetrické společnosti a členem výboru Mezinárodní fotogrammetrické společnosti (dnes ISPRS). V následujícím roce se stal předsedou Národního komitétu geodetického a geofyzikálního (do 1934), prvním předsedou nově založeného Svazu spolků čs. zeměměřických inženýrů a členem Mezinárodního výboru pro dějiny věd v Praze. Kromě těchto a dalších funkcí, např. v kartografické komisi České akademie, ve Sboru pro sociální péči o vysokoškolské studentstvo, v technické sekci Svazu čs. měst, byl aktivním organizátorem a cvičencem Sokola.

Profesor Josef Petřík zůstal starým mládencem. Na odpočinek odešel 30. 9. 1936, ještě v letech 1938-1941 však zastával funkci generálního tajemníka zmíněné MAP. Zemřel 16. 5. 1944 v Praze a byl pohřben na Olšanech. O jeho hrob pečuje stavební fakulta ČVUT.

Literatura

- [1] Rš.: Šedesátiny prof. Petříka. Zeměměřičský věstník, 14, 1926, č. 3, s. 33-34.
- [2] FIALA, F.: Sedmdesát let profesora Ing. Dr.h.c. Josefa Petříka. Zem. věstník, 24, 1936, č. 3-4, s. 33-38.
- [3] Prof. Ing. Dr. techn.h.c. Josef Petřík sedmdesátníkem. Technický obzor, 1936, s. 191-192.
- [4] POTUŽÁK, J. - PUDR, J.: Organizátor a budovatel novodobého československého zeměměřičství. Praha, Acta polytechnica, V1, 1, 1969, s. 137-152.
- [5] HÁNEK, P.: Geodet Josef Petřík (1866-1944). Sborník Z dějin geodézie a kartografie, svazek 9. Praha, NTM Praha 1997, s. 49-52.
- [6] JÍLEK, F. - LOMIČ, V.: Dějiny Českého vysokého učení technického. 1. díl, svazek 1. Praha, ČVUT 1973, s. 76-79.
- [7] HLADÍK, J. - ČÍHAL, L. - ŽIŽKA, Z.: Pozemkové úpravy v ČR, bilancování, perspektivy. Geodetický a kartografický obzor, 52 (94), 2006, č. 1, s. 12-20.

Kontakt: hanek@fsv.cvut.cz